

ridir. Derviş Mehmed Paşa, Siyavuş Paşa, Boynueğri Mehmed Paşa, Hasan Paşa, Küçük Çelebi, Şeyh Kasım ve Ramazan efendilerin mezarlarının da burada olduğu biliniyorsa da bugün bunların çoğu kaybolmuştur. 1741'de İtalya'ya elçi olarak gönderilen ve yağlı boya bir portresi Napoli Sarayı'nın bir duvarını süsleyen cizye muhasebecisi Küçük Hüseyin Efendi (ö. 1742) ile oğlu Sâdullah Efendi'nin (ö. 1794) kabirleri de buradadır.

Kuzey tarafından ilk yapısına müdahale edilerek şekli bozulan cami avlusunun esas biçiminin nasıl olduğu anlaşılmamaktadır. Avlu kenarında olan ve üzerinde yakın tarihe ait bir kitâbe bulunan sıbyan mektebi de Atik Ali Paşa manzumesinin bir parçası olmalıdır. Avluda bulunması gereken şadırvan ise yoktur. Yalnız Nuruosmaniye Camii tarafında eski bir su haznesi bulunmaktadır. Ana cadde kenarında, hazîre duvarına bitişik barok üslûbundaki çeşme ise Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa tarafından 1168'de (1754-55) yaptırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546), s. 67-71; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 149; a.mlf., *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 69; Bandırmalîzâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 5; C. Gurlitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1907-12, s. 63; Halil Edhem [Eldem], *Camilerimiz*, İstanbul 1932, s. 40-42; Konyalı, *İstanbul Âbideleri*, s. 7-9; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 394-403; Ayverdi, *Fâtih Devri Mî'mârîsi*, s. 108-111; a.mlf., "Atik Ali Paşa Camii", *İst.A*, III, 1281-1286; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie İstanbuls*, Tübingen 1977, s. 371-373; A. Gabriel, "Les mosquées de Constantinople", *Syria*, Paris 1926, s. 367-368; F. İsmail Ayanoğlu, "Vakıflar İdaresince Tanzim Ettirilen Tarihî Makbeler", *VD*, II (1942), s. 400; Semavi Eyice, "Atik Paşa Camiinin Türk Mimari Tarihindeki Yeri", *TD*, sy. 19 (1964), s. 99-114; a.mlf., "Elçi Hanı", a.e., sy. 27 (1970), s. 93-130; a.mlf., "Bir Türk Elçisinin Portresi", *TTK Belleten*, XLI/163 (1977), s. 555-563.



SEMAVİ EYİCE

ATİK ALİ PAŞA CAMİİ

İstanbul'un Karagömrük semtinde,
bir cami.

Kurucusunun Çemberlitaş'taki aynı adla anılan diğer camiinden ayırt etmek için buraya önceleri Vasat Ali Paşa veya Zincirlikuyu Camii de denilirdi. Cami, II. Bayezid devri vezirîâzamlarından Atik Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1058 (1648) zelzelesinde minaresinin bir kısmı ile son cemaat yeri yıkılmış, ahşap olarak yapılan bu kısım son yıllarda, es-



Atik Ali Paşa Camii - Karagömrük / İstanbul

ki izlere göre dört pâyeye dayanan kemerler üzerine oturan üç kubbeli bir revak halinde yeniden inşa edilmiştir. Cami, erken Osmanlı devrinde yaygın olan çok kubbeli camiler tipinin küçültülmüş bir benzeridir. Dikdörtgen mekân, iki kalın pâyenin yardımıyla altı bölüme ayrılarak bunların üzerleri kubbelerle örtülmüş, duvarlar bir sıra kesme taş, üç sıra tuğladan şeritler halinde örülmüştür. Fazla süslü olmamakla beraber güzel bir mermer minberi vardır. Yakınındaki medrese Sadrazam Semiz Ali Paşa'nın vakfıdır. Karşısındaki hazîrede ise hattat Mustafa Râkım Efendi'nin türbesi bulunmaktadır. Yine yakınında inşa edilmiş olan hamam bugün ortadan kalkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546), s. 67-71; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 119; A. Gabriel, *Les mosquées de Constantinople*, Syria 1926, s. 384-385; Halil Edhem [Eldem], *Camilerimiz*, İstanbul 1933, s. 42; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie İstanbuls*, Tübingen 1977, s. 374.



SEMAVİ EYİCE

ATİK MUSTAFA PAŞA CAMİİ

İstanbul'da Ayvansaray semtinde
kiliseden çevrilme cami.

İçinde Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin alem-darı olduğu kabul edilen Câbir b. Abdullah (veya Câbir b. Semüre) el-Ensârî'nin makamı bulunduğu buraya Hazre-

tî Câbir Camii de denilmektedir. Aslının, önceleri havâirlerden Markos ve Petros'a ithaf edilerek V. yüzyılda yapılmış bir kilise olduğu sanılırken sonraları buranın IX. yüzyılda İmparator Theophilos'un (829-842) kızı Tekla'nın Azize Tekla adına yaptırdığı kilise ile aynı olduğu ileri sürülmüştür. 1059'da İmparator II. İsaakios Komnenos tarafından muhteşem surette tamir ve tezyin ettirilen mâbedi fetihten bir süre sonra Sadrazam Koca Mustafa Paşa camiye çevirmişse de, 953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde genellikle büyüğe her hayrat ayrı olarak yer alırken bu cami, Mustafa Paşa'nın İstanbul'un başka bir semtindeki diğer camii (Koca Mustafa Paşa Camii) ile birlikte kaydedilmiştir. Türk devrinde binanın örtü sistemi değiştirilerek bütünüyle yeniden düzenlenmiş, bu arada Türk mimari üslûbundaki şimdiki basık kubbe yapılmış ve yeni pencereler açılmıştır. 1729 Balat yangınında ne derecede zarar gördüğü bilinmeyen caminin avlusu yoktur. Girişi karşısında Şatır Hasan Ağa tarafından 1104'te (1692-93) bir çeşme yaptırılmıştır. Geç bir devirde inşa edilen ahşap son cemaat yerinden geçilen esas mekân ise bir haç biçimindedir. Kilise apsis çıkıntısının sağındaki hücre, Hz. Câbir makam-türbesi olmuştur. 1894 zelzelesinde kısmen yıkılan minaresi sonraki yıllarda taş küllâhlı olarak yenilenmiştir. Klasik üslûptaki mihrap apsis eksenine eklenmiştir. Geç devirde yapılan minber, kürsü, mahfil gibi ahşap kısımlar ise herhangi bir sanat değerine sahip değildir.

Atik Mustafa Paşa Camii - Ayvansaray / İstanbul

